SHIKSHA CLASSES

विषय : संस्कृतम् (संपूर्णम्) Prelim Question Paper - 2 **गुणाङ्काः : ८०**

कक्षा : १० वी **होरात्रयम् : ३ होरा**

प्रथम विभागः सुगमसंस्कृतम। (०८)

प्र.१. अ. चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत। (५ तः ४) ४

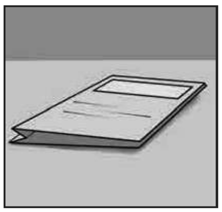 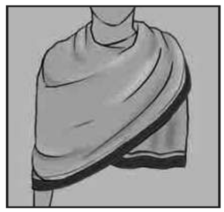

१) .... २) .... ३) .... ४) .... ५) ....

आ. सङ्ख्याः अक्षरैः। अङ्कैः लिखत । (३ तः २) २

१) ७६ : .... २) चतुष्पञ्चाशत् : .... ३) ८८ : ....

इ. समयं लिखत। २

१) पदोनत्रिवादनम्	अ) ०८:१०
२) दशधिक अष्टवादनम्	ब) १२:१५
३) सपादव्दादशवादनम्	क) ०५:४०
४) चत्वारिंशदधिक पञ्चवादनम्	ड) ०२:४५

व्दितीयः विभागः। गद्यम् । (२०)

प्र.२.अ. गद्यांश पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरूत।

महोदय : भवत्याः समीपे एतं सुभाषितसङ्ग्रहं दृष्ट्वा मया एवं चिन्तितम् ।

महोदया : ओह् ! यद्यपि संस्कृतं न पाठयामि तथापि अस्य पुस्तकस्य मम कार्यक्षेत्रेण सह सम्बन्धः अस्ति ।

महोदय : एवम् । कस्मिन् क्षेत्रे कार्यरता भवती ?

महोदया : अहं व्यवस्थापनप्रशिक्षिकारूपेण कार्यं करोमि । मया अवगतं यद् रामायण-महाभारत-किरातार्जुनीय-रघुवंश-इत्यादिषु बहवः श्लोकाः सन्ति येषु व्यवस्थापनशास्त्राय मूलतत्त्वानि दृष्टान्तसहितानि निर्दिष्टानि । अनेन काव्यमाध्यमेन विषयप्रवेशः सुगमः भवति । एषा पद्धतिः मया स्वीकृता जनैरपि अभिमता । अतः मया पुनरेकवारं संस्कृतभाषायाः संस्कृतकाव्यादीनां च अध्ययनं प्रारब्धम् ।

महोदय : अहो आश्चर्यम् ! शालायाः अनन्तरं खण्डितं मम संस्कृताध्ययनम् । तदपि अधुनैव पुनः आरब्धम् ।

महोदया : कथं कथम् ?

महोदय : वस्तुतः अहं वाणिज्यशाखाया : स्नातकः । विधिशाखायाः पदवी अपि प्राप्ता मया । साम्प्रतं बहुराष्ट्रियसंस्थायां विधिविमर्शकरूपेण कार्यं करोमि । तदनुसृत्य कौटिलीयम्

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

अर्थशास्त्रं, याज्ञवल्क्यस्मृति : आदीनां ग्रन्थानाम् अध्ययनं साहाय्यकरं भवेत् इति गुरुभिः उक्तम् । अतः अधुना अहं शास्त्रविषयकाणां संस्कृतग्रन्थानाम् अध्ययने सत्नं करोमि । (स्यूतात् किमपि संस्कृतपुस्तकं दर्शयति ।)

१. अवबोधनम् । (४ तः ३) ३

क. वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं वा इति लिखत ।

महोदया संस्कृतभाषया प्राध्यापिका अस्ति ।

ख. कः कं वदीत?

"कस्मिन् क्षेत्रे कार्यरता भवति ?"

ग. पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।

महोदयाः का पध्दतिः जनैः अभिमता?

घ. एषः गद्यांश कस्मात् पाठात् उध्दृतः?

२. शब्दज्ञानम् । (३ तः २) २

क. २ धातुसाधित - अव्यये। विभक्त्यन्तपदे चित्वा लिखत।

ख. प्रश्ननिर्माण कुरुत ।

पदवी <u>मया</u> प्राप्ता ।

ग. व्दे विशेषणे चित्वा लिखत ।

घ. लकारं लिखत ।

सा पुस्तकं पठितुं <u>प्रारभते</u> ।

३. पृथक्करणम् ।

क. क्रमेण योजयत। २

१. नदीमार्गस्य अवरोधनम् ।
२. भूमेः उर्वरीकरणम् ।
३. जलव्यवस्थापनम् ।
४. क्षेत्रे बीजानां वपनम् ।

प्र.२.आ. गद्यांश पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत।

अस्ति एकं चम्पकं नाम अरण्यम् । अरण्ये चित्राङ्गो नाम मृगः एकाक्षो नाम काकश्च स्नेहेन निवसतः स्म। एकदा चित्राङ्गः वने भ्रमन् केनापि शृगालेनः । क्षुद्रबुद्धिः नाम सः शृगालः स्वार्थहेतुना मृगेण सह मित्रताम् ऐच्छत् । अस्तङ्गते सवितरि क्षुद्रबुद्धिः मृगेण सह मृगस्य निवासस्थानं गतः। मृगशृगालौ दृष्टवा काकोऽवदत्, अकस्मादागन्तुना सह मित्रता न युक्ता। तदाकर्ण्य जम्बूकः सकोपम् आह, मृगस्य प्रथमदर्शने भवानपि अपरिचितः एव आसीत् । यथायं मृगः मम बन्धुः तथा भवानपि। मृगः अब्रवीत् , अलं विवादेन। वयं सर्वे आनन्देन एकत्र निवसामः। काकेनोक्तम् , एवमस्तु।

१. अवबोधनम् । (४ तः३)

क. उचित कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । ३

शृगालः मृगेण सह सखयम् इच्छीत यतः ....

१. शृगालः मृगमासं खादिततुम् इच्छति।
२. शृगालः मृगे स्निह्यति ।

ख. कः कं वदति?

अलं विवादेन ।

ग. पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

काकः किम् उपादिशत् ?

घ. एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उध्दृतः?

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

२. शब्दज्ञानम् । (३ तः २) २

क. प्रश्ननिर्माण कुरुत।

शृगालः <u>मृगेण</u> सह मित्रताम् ऐच्छत् ।

ख. सन्धिविग्रहं कुरुत।

तदाकर्ण्यम् ।

ग. लकारं लिखत।

अस्मत्सखयम् इच्छति।

३. पृथक्करणम् ।

जालरेखाचित्रं पूरयत। २

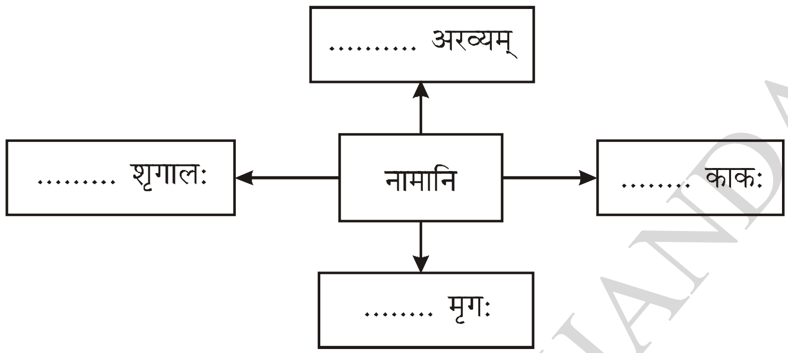

इ. गद्यांश पठित्वा सरलार्थ लिखत। (२ तः १) ४

१. **शक्र :** (कर्णमुपगम्य) भोः कर्ण, महत्तरां क्षिक्षां याचे ।

कर्ण : दृढं प्रीतोऽस्मि भगवन् । एषोऽहं नमस्करोमि ।

शक्र : (आत्मगतम्) किं नु खल्वहं वदामि ? यदि दीर्घायुर्भवेति वदेयम् दीर्घायुर्भवेत् । यदि न वदेयम् मूढ इति मां परिभवति । तस्माद् उभयं परिहृत्य किं नु खलु भाषे ? भवतु, दृष्टम् । (प्रकाशम्) भोः कर्ण, सूर्य इव, चन्द्र इव, हिमवान् इव, सागर इव तिष्ठतु ते यशः ।

कर्ण : भगवन्, किं नोक्तम् दीर्घायुर्भवेति ? अथवा यदुक्तं तदेव शोभनम् । यतः हतेषु देहेषु गुणाः धरन्ते । भगवन्, किमिच्छसि? किमहं ददामि ?

२. दुष्यन्तः (अवतीर्य) सूत विनितवेषेण प्रवेष्टव्यनि तपोवनानि नाम।
इंद तावत गृह्यताम् । इति
सूतस्याभरणानि धनुश्चोपनीय सूत
यावदाश्रमवासिनः दृष्ट्वाडहमपावर्तें
तावदाद्र पृष्ठाः क्रियन्तां वाजिनः।
सूतः तथा। (इति निष्क्रान्तः)

ई. माध्यमभाषया उत्तरं लिखत। (२ तः १) २

१. भूमाता पृथुवैन्यं किम् उपादिशत् ?

२. सुदासः सुगत चरणाभ्यां कमलं किमर्थं समर्पितवान् ?

तृतीयः विभागः पद्यम् । (१८)

प्र.३.अ. पद्यांश पठित्वाः कृतीः कुरुत।

विद्या नाम नरस्य रुपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनम् ।
विद्या भोगकरी यशःसुखकरी विद्या गुरुणां गुरुः।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परं दैवतम्

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

विद्या राजसु पूज्यते न तु धनं विद्याविहीनः पशु ॥१॥

निन्दन्तु नीतिनिपुणा यदि वा स्तुवन्तु
लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टम् ॥१॥
अद्यैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा
न्याय्यात्पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः॥२॥

१. **पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत।** १

किं राजसु न पूज्यते?

२. **पूर्वपदं लिखत।** १

रुपमाधिकम् = ... + अधिकम् ।

बन्धुजनो विदेशगमने = ... + विदेशगमने।

३. **जालरेखाचित्रं पूरयत।** २

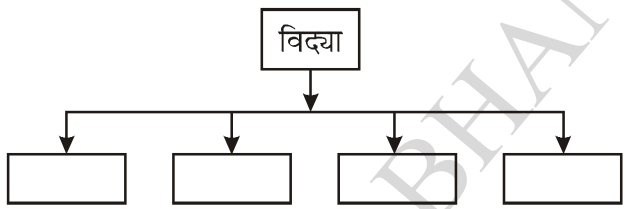

आ. **माध्यमभाषया उत्तरं लिखत। (२ तः १)** २

१. तावद् भयध्दि भेतव्यम् इति केन कारणेन उच्चते?

२. मनुष्यः स्वकर्मणः कीदृशं फलं लभते?

इ. **पद्ये शुध्दे पूर्णे च लिखत।**
(क, ख, तः १, ग, घ, तः १)

१. **क.** प्रथम वयीस पीत ४
i. ....
...........................साधवो विस्मरन्ति ॥

ख. ii. रामभिषेक ....
....
.... ठ ठं ठः ॥

२. **ग.** i. वैद्यराज २
.... धनानि च॥

घ. ii. घटं भिन्दयात् ....
.... पुरूषो भवेत् ॥

ई. **अन्वयं पूरयत ।** २

उत्तमः अतिवक्ता न स्यात् .... भाषते .... कास्ये ध्वनिः प्रजायते .... सुवर्णे घ्वनिः न .... ।

उ. **सरलार्थ लिखत। (३ तः २)** ४

१. शीलं सदगुण सम्पत्तिः ज्ञानं विज्ञानमेव च।
उत्साहो वर्धते येन वाचनं तद् हितावहम् ॥

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

२. वाल्मीकि व्यास बाणद्या: प्राचीना: कवि पण्डिता:।
तान् शिक्षयान्ति सततं ये सदा वाचने रता: ॥

३. यथैव सकला नद्य: प्रविशन्ति महोदधिम् ।
तथा मानवताधर्मं सर्वे धर्मा: समाश्रिता:॥

चतुर्थः विभागः। लेखन कौशलम् । (०९)

प्र.४.अ. वाक्यरचनां कुरूत।

१. धातुनाम् उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरूत। (६ तः ४) ४

१. दा - यच्छ् (१० प.प.)
२. वि + रम्
३. कथ (१० उ.प.)
४. रूच (१ आ.प.)
५. प्रति + श्रु (५ प.प)
६. लिख् (६ प. प.)

अथवा

संस्कृतानुवादं कुरुत । (६ तः ४)

१. मुले पाण्यात खेळतात.
२. पोस्टमन पत्र वाटतो.
३. मी सकाळी देवाला नमस्कार करतो:
४. तुला कोणता विषय आवडतो?
५. चित्रकार चित्र रेखाटतो.
६. झाडावरून फळे पडतात.

आ. ५/७ वाक्यात्मकं कमपि एकं विषयम् अधिकृत्य निबन्धं लिखत। ५

१. मम प्रिय उत्सव: ।
२. मम प्रिय: भाषा ।
३. मम प्रियं खग: ।

अथवा

इ. निर्दिष्टाः कृतिः कुरूत।

मत्र्जूषात: अचितान् शब्दान् चित्वा ५/६ वाक्यात्मकं चित्रवर्णनं कुरूत।

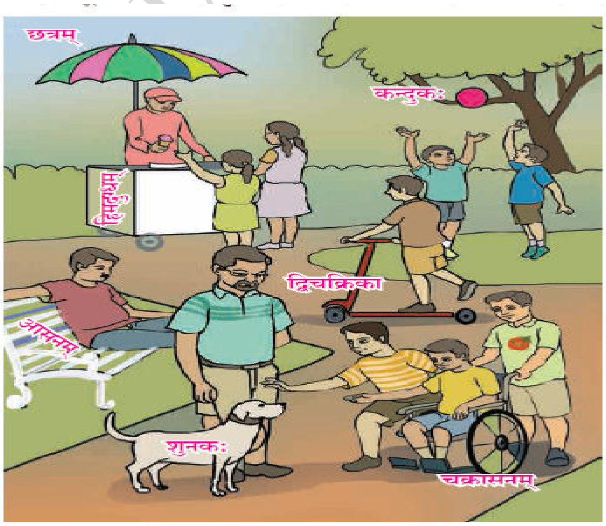

(मञ्जूषा – पश्यति, क्रीडति, धावति, क्षिपति, नयति, क्रीणाति, जल्पति, उपविशति, चालयति)

SHAKYA CLASSES, BHANDARA

पञ्चमः विभागः। भाषाभ्यासः (१७)

प्र.५.अ. तालिकापूर्ति कुरूत।

१. नामतालिकां पूरयत। (६ तः ४) २

एकवचन	व्दिवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
....	भगवतोः	....	षष्ठी
मत्याम् , मतौ	....	....	सप्तमी
....	....	वाग्भिः	तृतीया

२. सर्वनामतालिका पूरयत। (६ तः ४) २

एकवचन	व्दिवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
....	काभ्याम्	....	चतुर्थी
मत्	....	....	पञ्चमी
....	....	भवन्तः	प्रथमा

३. क्रियापद तालिकां पूरयत। (६ तः ४) २

एकवचन	व्दिवचनम्	बहुवचनम्	पुरूषः	लकार
अकथयः	....	....	मध्यम	लङ्
....	....	स्युः	प्रथम	विधिलिडग
....	गमिष्यावः	....	उत्तम	लृट्

४. धातुसाधित विशेषण - तालिकां पूरयत। (६ तः ४) २

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ / शानच्
गम(१प)	गतः	....	....	गच्छन्
लभ(१)	....	लब्धवाम्	लब्धव्यः	....
दृश-पश्य	दृष्टः	....	द्रष्टव्यः	....

आ. निर्दिष्टाः कृतीः कुरूत। (४ तः ३)

१. योग्य पर्यायं चित्वा रिक्तस्थानपूर्ति कुरूत ।(५ तः ३) ३

१. .... (३) महिलाः जलमाहुर्तुं गच्छन्ति। (संख्यावाचकम्)

२. .... (२) भवने योगेशः निवसीत। (क्रमवाचकम्)

३. वर्षस्य .... (४) परीक्षा भवति। (आवृत्तिवाचकम्)

४. मथुराष्टके (८) श्लोकाः सन्ति। (संख्यावाचकम्)

५. तेन (३) .... प्रयोगः कुत : । (क्रमवाचकम्)

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

२. **समासानां तालिकापूर्ती कुरूत। (५ तः ३)** ३

समस्तपदम्	विग्रहः	समासनाम
१. वरदा	....	उपपदतत्पुरूषः
२. रामभिषेकः	रामस्य अभिषेकः	....
३.	पन्नगः भूषणं यस्य सः	....
४. अनिच्छा	....	नञ् तत्पुरूष
५. खगोत्तमः	उत्तमः खगः	....

३. **विरूध्दार्थक शब्दान् लिखत। (५ तः ३)** ३

१. समाप्य × २. मलिनः × ३. श्रीमान् ×
४. जीर्णम् × ५. गृहीत्वा ×

४. **सूचनानूसारं कृतीः कुरूत। (५ तः ३)** ३

क. त्वं त्रायस्व ('त्वं' स्थाने 'भवान् योजयत)
ख. वयं कार्यरता स्याम । (लोट् - लकारे परिवर्तयत)
ग. सः महोदयम् उपगम्य वदति । (पूर्वकालवाचकम् अव्ययं निष्कासयत)
घ. त्वं मति निवर्तय। (णिजन्तं निष्कासयत)
ऋ. सः पठनार्थं गुरूमुपागच्छत् । (बहुवचनं कुरूत)
च. आचार्यः शिष्यगणेन सह गड्गास्नार्थम् गच्छति स्म। ('स्म' निष्कासयत)

षष्ठः विभागः। अपठितम् (८)

प्र.६.अ. गद्यांश पठित्वा कृतीः कुरूत। (६ तः ४) ४

जलां विना न कोऽपि जीवः जीवति। अतः जलां जीवनम् अस्ति। एषा धरा जलेन समृध्दा अस्ति। अत्र जलोन पूरिताः कृपाः तडागाः, नद्यः, समुद्राः आदयः जलाशयाः, सन्ति। सूर्यस्य किरणैः जलाशयानां जलम् उष्णा भवति। उष्णं जलं बाष्परूपेण परिणत भवति। तद् बाष्पं तडागेभ्यः नदीभ्यः समुद्रादिभ्यः च उपरि गच्छतिः बाष्पं मेघः इति कथ्यते।

१. **पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।**
अत्र जलेन पूरिता के सन्ति ?

२. **प्रतिपदिकं लिखत ।**
जलेन, एषा

३. **वाक्यं पुनर्लिखीत्वा सत्यं वा असत्यं वा इति लिखत ।**
अतः जलं जीवनं नस्ति।

४. **गद्यांशात् माध्यमभाषया सरलार्थ लिखत ।**
जलं विना न कोऽीप जीवः जीवति।

५. **गद्यांशात् अव्ययं चित्वा लिखत ।**

६. **कारकपरिचयं कुरूत ।**
एषा धरा <u>जलेन</u> समृध्दा अस्ति।

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

आ. पद्यांश पठित्वा निर्दिष्टे कृतीः कुरूत।

राजमातीर देव्यां च कुमारे
मुख्यमन्त्रिणि।
पुरोहिते प्रतीहारे सदावर्तेत राजवत् ॥१॥
कविः करोति काव्यनि रसं जानाति
पण्डितः।
तरूः सृजीत पुष्पाणि मुरद्वहति
सौरभम् ॥२॥

१. पूर्ण वाक्येन उत्तरत। (२ तः १) १

क) कः रसं जानाति? ख) सौरभम् कः वहत ?

२. समानार्थक शब्दं लिखत। १

क) पुष्पाणि - ख) पण्डितः -

३. पद्यांशं पठित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत। २

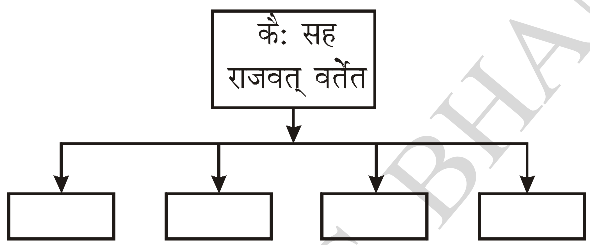

* * *

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

BECOME AN ACE IN JEE & NEET
SHIKSHA CLASSES
Believe & Achieve
JEE | NEET | Previse (8-10)
8625055707 | 8623085707
shikshaclasses.co.in
M-19, MHADA Colony, Khat Road, Bhandara
Learn with Jaiswal sir